

AYLIK BÜLTEN

Stratejik Görünüm

Sayı 2

Ekim 2023

Küresel Jeopolitik Görünüm: Bölgesel Gelişmeler

GÖRSEL: ANADOLU AJANSI

DAĞLIK KARABAĞ SAVAŞI VE DEĞİŞEN DENGELER

27 Eylül 2020'de başlayan ve 44 gün süren Dağlık Karabağ savaşında Azerbaycan, uluslararası hukuka göre kendi topraklarının %20'sinden fazlasını işgalden kurtarmıştı. Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan savaşta en dikkat çekici husus Rusya Federasyonu'nun tutumu olmuştur. Rusya, önceki yıllardaki tepkisine kıyasla sessiz kalmış, Rusya lideri Putin, Dağlık Karabağ bölgesinin Azerbaycan'a ait olduğu yönünde görüşlerde bulunmuştu. Bu doğrultuda Rusya'nın Ermenistan'a koşulsuz ve kesintisiz destek vereceğine ilişkin söylemler geçersiz hale gelmiştir.

Bu hamle karşılık olarak Ermenistan Başbakanı Paşinyan, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kararlarını bağlayıcı olarak kabul eden Roma Tüzüğü'nü onaylayacağını duyurmuştur. Tüzüğün Ermenistan'da onaylanması halinde Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) tarafından hakkında tutuklama kararı çıkarılan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ermenistan topraklarına ayak bastığında tutuklanma durumu ihtimalden gerçeğe dönüşebilecek. Dolayısıyla uzun senelerdir en büyük güvencesi olan Rusya'nın beklenmedik tutumu, Ermenistan'ı farklı bir dış politika arayışına itmekte, Kafkasya'da yeni dengelerin kurulması olası gözükmemektedir (Kaynak: Cumhuriyet).

AVRUPA PARLAMENTOSU'NDA 2022 TÜRKİYE RAPORU KABUL EDİLDİ

Avrupa Birliği'nin yasama organı Avrupa Parlamentosu, 2022 Türkiye raporunu kabul etti. AP'nin Türkiye raportörü Nacho Sanchez Amor'un hazırladığı söz konusu rapor, AP Genel Kurulunda yapılan oylamada 18'e karşı 434 oyla kabul edildi. 152 milletvekili çekimser oy kullandı.

Raporda; farklı etnik ve dini gruplar ile kadınların ve eşcinsel bireylerin temel haklar bakımından mağdur edildiği, medya ve yargının bağımsızlığını kaybetmeye başladığı yönünde iddialar yer aldı.

Buna karşın Türkiye'nin Ukrayna ile Rusya arasındaki müzakereleri kolaylaştırma çabaları memnuniyetle karşılandı. Ayrıca Türkiye'nin siyasi, ekonomik, enerji ve dış politika açısından stratejik öneme sahip bir ülke, kilit bir ortak olduğu vurgulanarak, AB-Türkiye ilişkilerinin uzun vadeli bir vizyona dayanması ve işbirliği üzerine inşa edilmesi çağrısında bulunuldu. Bununla birlikte Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin "mevcut koşullar içinde" yeniden başlatılamayacağı belirtildi.

2022 Türkiye raporunun kabul edilmesinin ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, "Gerekirse AB ile yolları ayırabiliriz" diyerek 18 yıllık tam müzakere sürecinin sonlandırılmasının gündeme gelebileceğinin sinyallerini verdi.

Türkiye'den T24'e konuşan Türkiye raportörü Amor, raporun son senelerdeki Türkiye raporlarından çok da farklı olmadığını, bu sebeple Erdoğan'ın tepkisinin kendisini şaşırttığını ifade etti.

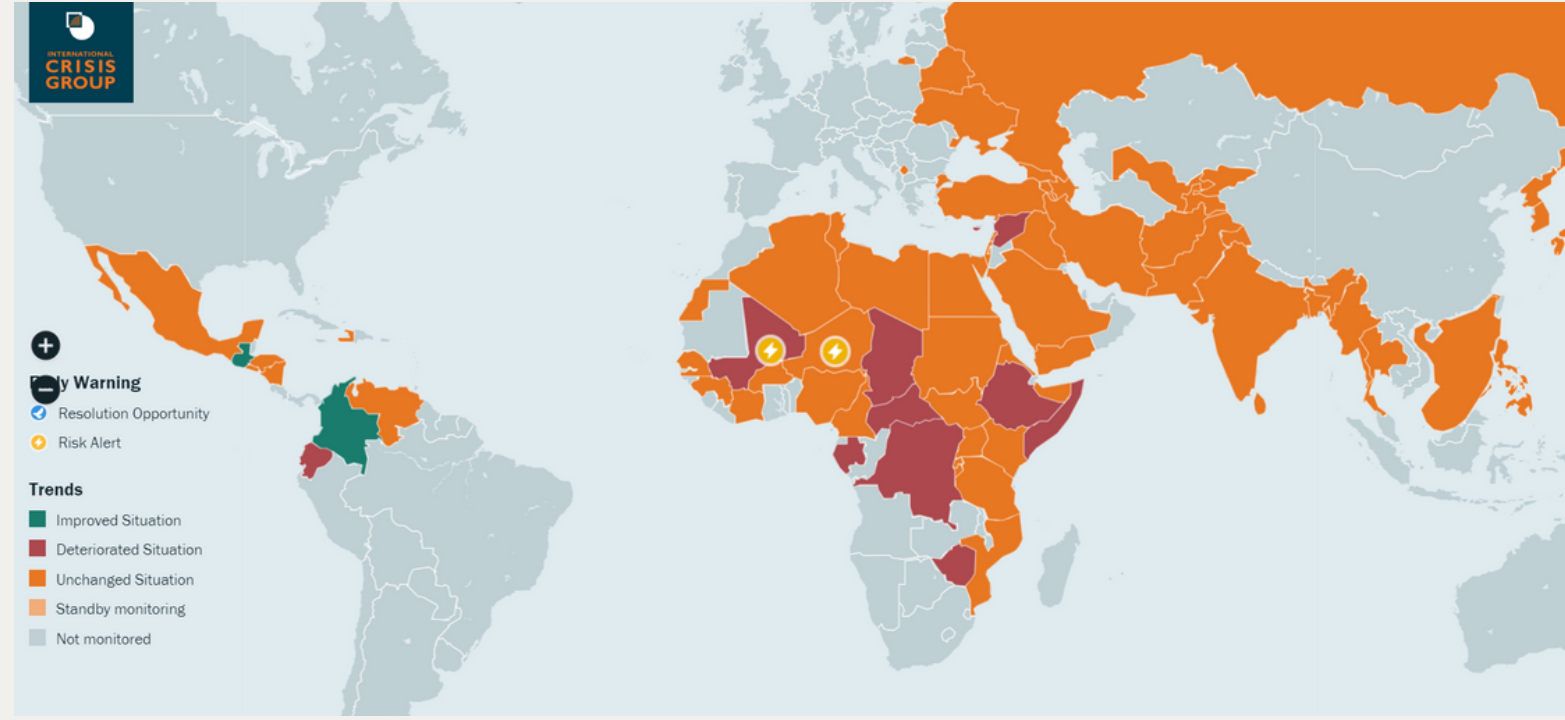
Schengen kararının arkasında siyasi bir gerekçe olmadığını bir kez daha savunan Amor, vize serbestisinin tamamen sağlanmasından önce Erasmus öğrencileri başta olmak üzere çeşitli gruplara vize kolaylığı sağlanması gerektiğini belirtti.

Öte yandan Amor, Polonya ve Macaristan gibi üyelerin AB değerlerine uyum sağlamakta zorlandığına dikkat çekerek, "artık aşış olduk" diye benzetme yaptı ve AB'nin sadece olgun demokrasilere açık bir "kulüp" haline geldiğini belirtti.

Türkiye ve AB arasında medcezirler şeklinde ilerleyen görüşmelerin/ilişkilerin, son dönemde gergin bir seviyeye çıktığı görülüyor. Ancak hem bir Avrupa ülkesi olması ve tarihsel bağları bünyesinde barındırması hem de en önemli ihracat lokasyonunu oluşturması sebebiyle, Türkiye'nin AB'ye karşı sert söylemlerini devam ettirse bile -ki o da uzun süreli olmaz - dış politikada Avrupa'ya yönelik keskin manevralardan kaçınacağı muhakkaktır.

Kaynak: <https://t24.com.tr> Fotoğraf: <https://www.aa.com.tr>

DÜNYADA ÇATIŞMALARIN DURUMU

Uluslararası Kriz İzleme Grubu (Crisis Watch) her hafta dünyanın dört bir yanındaki çatışmaları ve krizleri tarıyor ve Kriz Grubu analistlerinin yakından izlediği sıcak noktalardan bazılarını yer veriyor. 2023 Eylül değerlendirmesinde öne çıkan konular ve gelişmeler şunlar:

Rus özel askeri şirketi Wagner'in başkanı Yevgeny Prigozhin'in ve şirketin diğer üst düzey yöneticilerinin uçak kazası sonucu hayatlarını kaybetmeleri, Wagner'in ve Rusya'nın Afrika'daki geleceğini belirsiz hale getirmiştir. Kriz Grubu uzmanı Oleg Ignatov, Wagner'in bu olaydan zayıflamış olarak çıkması halinde, Kremlin'in Afrika'daki çıkarlarını derinden etkileyeceğini bildiriyor.

PKK terör örgütünün Suriye kolu olan PYD ve yeni çatı adıyla SDG ile müttefik Arap milisler arasındaki şiddetli çatışmalar Suriye'nin kuzeydoğusunda devam etti. Kriz Grubu uzmanı Heiko Wimmen, bu şiddet olaylarının SDG'nin 2019'da Deyrizor'un kontrolünü ele geçirdikten sonra yerel aktörleri bir kenara itip bölgenin güvenlik ve ekonomisini büyük ölçüde ihmal ettiği yönetim anlayışının başarısızlığı olarak görülebileceğini söylüyor.

Kuzey Kore lideri Kim Jong-un, Vladimir Putin ile görüşme yapmak üzere Rusya'ya gitti. İkili Kuzey Kore-Rusya dostluğunu teyit etti ancak somut bir açıklama yapmadı. Kriz Grubu uzmanı Chris Green, bu yıl iki başarısız uydu fırlatmasının ardından Kuzey Kore'nin muhtemelen teknolojik yardım arayışında olduğunu söylüyor. Ayrıca Putin'in Pyongyang'ı ziyaret etme davetini kabul etmesi, Washington ve Seul'ü tedirgin edecek yakın ilişkilerin bir işareti.

Dünya liderleri New York'taki yıllık üst düzey haftasında BM Genel Kurulu'na katıldı. Kriz Grubu uzmanı Richard Gowan, Ukrayna Devlet Başkanı Volodymyr Zelenskyy'nin hem Genel Kurul'a hem de BM Güvenlik Konseyi'ne hitap ederek Rusya'nın saldırganlığına karşı Kiev'e daha güçlü bir destek sağlamaya çalıştığını, ancak toplantının ana temasının ekonomik kalkınma olduğunu söylüyor.

Eylül ayında Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'a yönelik askeri operasyonu Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından onlarca yıldır süregelen "dondurulmuş ihtilaflardan" birine kesin bir son verecek gibi görünüyor. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, bağımsız bir etnik Ermeni Karabağ fikrini tarihe gömdüklerini açıkladı. 'Artsakh Cumhuriyeti' adı verilen bölgeyi yöneten ayrılıkçı lider Samvel Shahramanyan'ın danışmanı David Babayan verdiği demeçte, "Halkımızın yüzde doksan dokuzu tarihi topraklarımızı terk etmeyi tercih ediyor. Halkımız Azerbaycan'ın bir parçası olarak yaşamak istemiyor" açıklamalarında bulundu. Bölgede yaşayan yaklaşık 120 bin Ermeni, Ermenistan'a göç etmeye başladı.

SIRBİSTAN-KOSOVA-NATO

FOTOĞRAFLAR: NTV VE HÜRRIYET

Sırbistan ile Kosova arasında gerilim bir kez daha çatışmaya dönüştü. 24 Eylül'de silahlı Sırp grup, Kosova'nın kuzeyindeki bir köyü hedef aldı ve polisle çatıştı. Kosova Başbakanı Albin Kurti, olayla ilgili Sırbistan'ı işaret etti ve "Belgrad'ın siyasi, mali ve lojistik desteğiyle organize suç, ülkemize saldırıyor" ifadesini kullandı.

Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic ise Kosova polisine saldıran silahlı kişilerin yerel Kosovalı Sırp olduğunu söyledi. Gelecek günlerde yeni kararların alınacağını belirten Vucic, "Sırbistan, Kosova'nın bağımsızlığını asla tanımayacak, isterseniz hepimizi öldürün. Konuşmaya her zaman hazırız ancak Kosova'nın bağımsızlığı asla" açıklamalarında bulundu.

Yaşananların tek sorumlusunun Kosova Başbakanı Kurti olduğunu iddia eden Vucic, "Tek istediği savaş ve çatışma. Sırbistan'ı NATO ile çatışmaya sürüklemek istiyor. Uluslararası kurumlardan bir an evvel Sırp Belediyeler Birliğinin kurulmasını talep ediyorum. Bu şekilde Sırp kendilerini sürgün edilmiş hissetmeyecek, böyle çatışmaların da önüne geçilmiş olacak" değerlendirmesinde bulundu.

Belgrad hükümeti ise saldırı ile herhangi bir bağlantısı olduğunu reddediyor. Saldırganların savaş üniformalı fotoğrafları hakkında konuşan Sırbistan Cumhurbaşkanı Vucic bu tür üniformaların sıradan mağazalardan satın alınabileceğini, Sırp ordusuna veya polis teşkilatına ait olmadığını aktardı.

İngiliz Guardian gazetesi yaşanan çatışmanın aylardır artan gerginlikler ve iki ülke arasındaki müzakerelerin durmasının ardından Kosova'da son yıllarda yaşanan en ciddi krizlerden biri olduğunu vurguladı.

Bölgedeki gerilim, Mayıs ayındaki yerel seçimleri Sırp'ların boykot etmesinin ardından, Arnavut belediye başkanlarının Sırp'ların çoğunlukta yaşadığı yerlere atanmasıyla başlamıştı. AB arabuluculuğunda yapılan son görüşmeler de geçen hafta sonuçsuz kalarak çöktü.

Kosova 2008'de bağımsızlığını ilan etti, ancak Belgrad ile birlikte müttefikleri Çin ve Rusya Kosova'yı tanımıyor.

Birçok Sırp Kosova'yı, uluslarının doğum yeri olarak görüyor. Kosova'nın 1,8 milyonluk nüfusunun yüzde 92'si Arnavut, yüzde 6'sı ise Sırp.

NATO'nun Kosova'daki Barış Gücü (KFOR), Kosova'nın kuzeyindeki gerginliği yakından takip ettiğini duyurdu. Yapılan açıklamada, "KFOR, Banjska'daki durumu yakından izlemeye devam ediyor ve KFOR birlikleri bu bölgede, gerektiğinde yanıt vermeye hazır durumda bulunuyor. KFOR Komutanı, Avrupa Birliği (AB), Sırbistan Genelkurmay Başkanı ve Kosova'daki kurumlar dahil olmak üzere tüm uluslararası paydaşlarla yakın ve sürekli temas halinde olup, çözüm bulmak için yoğun bir şekilde çalışmaktadır" denildi.

Küresel Ekonomik Görünüm: Yüksek Enflasyon, Düşük Büyüme, OECD'nin Ara Dönem Raporu

Küresel ekonomide temel sorun, yüksek enflasyon ve satın alma gücündeki zayıflamanın etkisiyle tetiklenen büyüme oranının yavaşlaması olarak görülmeye devam ediyor. Eylül ayında, Rusya ve Suudi Arabistan'ın petrol arzındaki kısıntılarının süreceği beklentileri paralelinde petrol fiyatları geçen hafta hızlı biçimde artarak bu yılın zirvesine yükseldi.

ABD'de enflasyon verilerindeki sınırlı yükselişin çoğunlukla petrol fiyatlarındaki artıştan kaynaklandığı yönündeki algının güçlenmesiyle küresel borsa endeksleri, eylül ayında alış talebinin sürdüğü bir görünüm sergiledi. EUR/USD paritesi ise ABD ekonomisine ilişkin güçlü verilerin ve Euro Alanı'nda faiz artışlarının sona erdiği beklentisiyle 1,0655 seviyesine geriledi.

ABD Merkez Bankası Fed faizi yüzde 5.50'de sabit tuttu ve bu kararı oybirliğiyle aldı. Fed 2023 yılı için büyüme beklentisini yüzde 1'den yüzde 2,1'e, 2024 için yüzde 1,1'den yüzde 1,5'e, 2025 için yüzde 1.8, 2026 yılı için de yüzde 1,8 olarak belirledi. Yapılan açıklamada; enflasyonu zaman içinde yüzde 2'ye döndürmek için uygun olabilecek ek politika sıkılaştırmasının boyutu belirlenirken, para politikasındaki kümülatif sıkılaştırma, para politikasının iktisadi faaliyet ve enflasyona etkisindeki gecikmeler ile ekonomik ve finansal gelişmelerin dikkate alınacağı bildirildi.

Kaynak: <https://www.federalreserve.gov/newsevents/pressreleases/monetary20230920a.htm>

DÜNYA EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch Ratings tarafından periyodik olarak yayımlanan Küresel Ekonomik Görünüm Raporu 'nun eylül sayısı başlığı "Çin Endişeleri Artıyor" oldu.

Raporda; dünya ekonomisinin bu yıl tahmin edilenden biraz daha hızlı büyümesinin beklendiği ifade edilirken, Çin'in emlak piyasasında derinleşen krizin, küresel büyüme beklentilerini olumsuz etkilediği belirtildi.

Ayrıca parasal sıkılaşma politikalarının ABD ve Avrupa'daki talep üzerinde giderek artan bir baskı oluşturduğu aktarıldı.

Küresel ekonomik büyüme tahmininin bu yıl için yüzde 2,4'ten yüzde 2,5'e yükseltildiği belirtilen raporda; ABD, Japonya ve Çin hariç gelişmekte olan piyasalardaki "şaşırtıcı direncin" Eylül ayına kadar etkisini koruduğunun gözlemlendiği de kaydedildi.

Raporda, küresel ekonominin gelecek yıla ilişkin büyüme beklentisinin yüzde 2,1'den yüzde 1,9'a düşürüldüğü, dünya ekonomisinin 2025'te ise yüzde 2,8 büyümesinin beklendiği bildirildi.

Kaynak: <https://www.fitchratings.com/search/?filter.reportType=Special%20Report&query=Global%20economic%20outlook%20forecast>

filter.reportType=Special%20Report&query=Global%20economic%20outlook%20forecast

OECD EYLÜL ARA DÖNEM EKONOMİK GÖRÜNÜM RAPORU

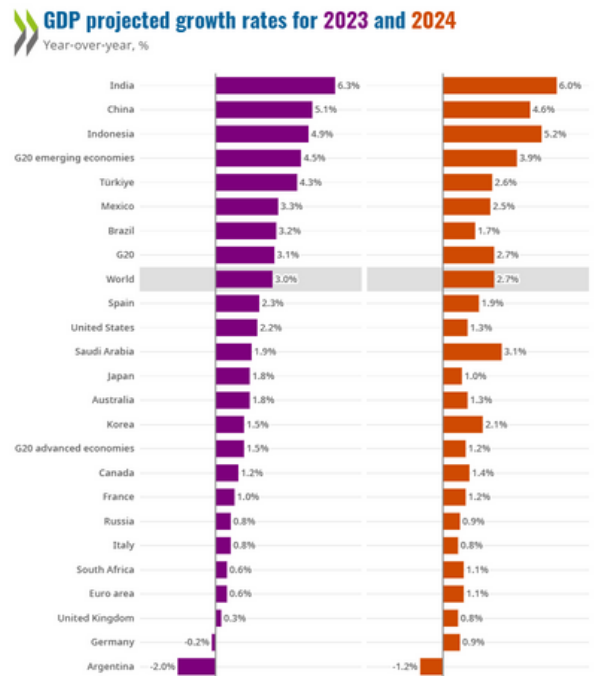
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Haziran'da 2023 yılı için yüzde 2,7 olarak açıkladığı küresel ekonomide büyüme tahminini 3'e revize ederken, Türk ekonomisine yönelik büyüme beklentisini yüzde 3,6'dan 4,3'e yükseltti.

Raporda, enflasyona karşı faiz artırımına karşın beklenenden daha güçlü gelişme gösteren ABD ekonomisinin bu yıl küresel ekonomideki büyümeyi destekleyeceği ve zayıflayan Çin ekonomisinin gelecek yıl küresel ekonomide baskı oluşturacağı kaydedildi.

OECD raporunda, "Küresel ekonomi 2023'ün ilk yarısında beklenenden daha iyi direnç gösterdi. Ancak buna rağmen büyüme görünümü, zayıf kalmaya devam ediyor.

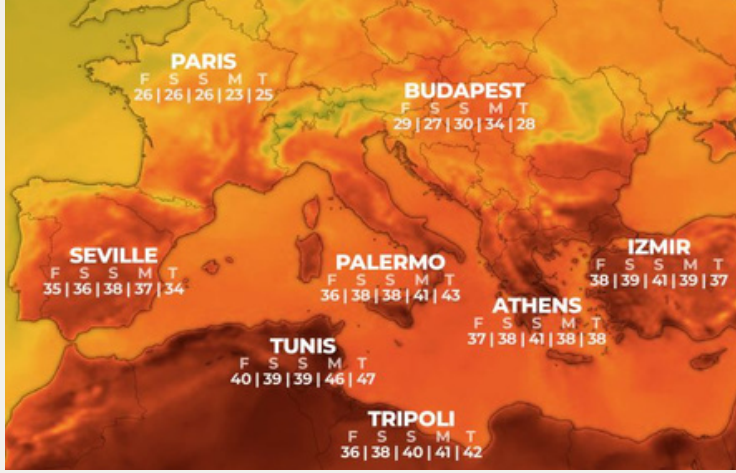
Para politikasının giderek daha görünür hale gelmesi ve Çin ekonomisindeki toparlanmanın zaman alması nedenleriyle 2024 yılında küresel büyümenin 2023'e göre daha düşük olacağı tahmin edilmektedir." ifadeleri yer aldı.

Kaynak ve Foto: <https://www.oecd.org/economic-outlook/september-2023/>

Küresel Çevresel Görünüm: İklim Değişikliği, Yerinden Edilme ve New York İklim Haftası

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE YERİNDEN EDİLME

Küresel ısınmanın olumsuz etkilerinin en çok hissedildiği yıl olan 2023, beraberinde pek çok olumsuzluğu getirdi. Sıcak hava rekorları ile beraber artan orman yangınları, sel vakaları ve salgınlar devletlerin yeterince önlem almadıklarını ortaya koyuyor. Çin'de gerçekleşen tayfunlar okulların kapanmasına ve tahliyelere neden olurken Güney Asya'da artan sıcaklıklar ve uzayan muson mevsimleri sivrisinek kaynaklı dang humması vakalarını artırıyor.

Bu durum küresel ısınmayı 2 santigrat derecenin altında tutmayı hedefleyen Paris Anlaşmasının da devletler üzerinde önlem almak ve harekete geçmek konusunda yeterince etkili olmadığını ortaya koyuyor. 8 Eylül tarihli Birleşmiş Milletler raporu ile de altı çizilen bu durum kısa vadede iklim değişikliği kaynaklı sorunların yönetilemez hale gelebileceğine vurgu yapıyor. Bugün kuraklık, sel, kasırga şeklinde gerçekleştiğini gördüğümüz çevresel felaketlerin devam etmesi iklim değişikliği kaynaklı göç hareketlerini de tetikleyeceğinden sorunları çözülmesi daha zor bir sorunlar yumağı haline getiriyor.

Foto ve Kaynak: <https://www.aljazeera.com/>

NEW YORK İKLİM HAFTASI

17-24 Eylül tarihleri arasında "Yapabiliriz. Yapacağız." sloganıyla düzenlenen New York İklim Haftası; enerjiden, gıdaya, sürdürülebilir yaşamdan ulaşıma on farklı tema ile 400'den fazla etkinliğe ev sahipliği yaptı. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ile aynı tarihlere denk gelen iklim haftasının etkisi ve görünürlüğünün geçtiğimiz yıllara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

New York İklim Haftasının dışında iklim değişikliği konusunda farkındalığı arttırmak ve olası çözümler için farklı çözüm ortaklarını bir araya getiren bu haftaların sayısı her geçen gün artıyor. Paris Anlaşmasının imzalanmasıyla birlikte Bölgesel İklim Haftalarının düzenlenmesi konusunda hükümetler ve sivil toplum örgütleri bir arada çalışıyor.

Paris Anlaşmasının hedeflerinin gerçekleşmesi için destekleyici role sahip bu organizasyonlar Afrika, Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Latin Amerika ve Karayipler ile Asya Pasifik olmak üzere dört farklı bölge özelinde gerçekleşiyor. Her ne kadar iyi niyetli girişimler olsa da iklim haftalarının beklenen etkiyi ne kadar sağladığı son derece tartışılır.

Nitekim yıllardır düzenlenen Taraflar Konferansları gibi etkinliklerin devletleri ne kadar harekete geçirdiği aşikar. Bununla birlikte bu etkinlikler için harcanan efor ve seyahatların yarattığı emisyonları da hesaba katmak gerek. Buna gerçekten değer mi sorusunun cevabını önümüzdeki yıllarda ancak alabileceğimiz gibi gözüküyor. Foto ve Kaynak: <https://www.climateweeknyc.org>

Yeni Varyant, Yeniden Kapanma Tartışmaları

COVID-19'a neden olan SARS-CoV-2 virüsü hakkında kesin olarak bildiğimiz bir şey varsa o da sürekli değişmekte olduğudur. Pandeminin başlangıcından bu yana, Alpha, Beta, Delta ve Omicron dahil olmak üzere bir dizi önemli varyant gördük. Yeni varyantlar virüslerin evriminin beklenen bir parçası olsa da, ortaya çıkan her bir varyantı izlemek, ulusal ve küresel olarak hazırlıklı olmamızı sağlamak için çok önemlidir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2020 yılında ortaya çıkan Alfa varyantından başlayarak, yeni koronavirüs varyantlarını Yunan alfabesinin harflerini kullanarak adlandırmaktadır. 2023 yılının en yeni varyantı olarak Eris isminin seçilmesi de bu geleneği bozmamıştır. Eris, Yunan mitolojisinde anlaşmazlık ve uyumsuzluk tanrıçası anlamına gelmektedir.

Ancak buradaki en önemli durum, Yunan mitolojisi üzerinden komplo teorileri tartışmasına girmek yerine, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın Türkiye'de de görüldüğünü açıkladığı son varyantın olası bir kapanma-maske zorunluluğuna yol açıp açmayacağıdır.

Kaynak: <https://www.yalemedicine.org/> ve <https://sputniknews.com>

Ancak gerek aşılamanın ve aşı çalışmalarının geldiği seviye ve toplumsal bazda kazanılan bağışıklık, gerekse de pandemi dönemindeki kapanmaların bölgesel ve küresel ağır ekonomik sonuçları, yeniden bir kapanma sürecinin yaşanmasının çok zor olduğunu göstermektedir.

Buna karşın kronik hastaların ve 65 yaş üstü bireylerin yalnızca COVID-19 virüsüne karşı değil kirliliği vb. durumlardan etkilenmemek ve daha kaliteli bir yaşam sürmeleri için maske takmaları ve çok kalabalık olan lokasyonlarda uzun süreler geçirmemeleri uzmanlar tarafından tavsiye edilmektedir.

Fotoğraf: <https://www.milliyet.com.tr/>

Yapay Zeka ve Etik/Hukuki Problemler

John Grisham, Jodi Picoult ve George R. R. Martin'in de aralarında bulunduğu 17 yazar, ChatGPT'nin çatı şirketi OpenAI'ye karşı, şirketi "kitlesele ölçekte sistematiik hırsızlık" suçlaması ile dava etti. Bu dava, yapay zeka programlarının telif hakkıyla korunan eserlerini izinsiz kullandığından endişe eden yazarların yasal işlem dalgasının sonuncusu.

19 Eylül 2023 tarihinde New York'taki federal mahkemeye sunulan belgelerde yazarlar, "davacıların tescilli telif haklarının aleni ve zararlı bir şekilde ihlal edildiğini" iddia ettiler ve ChatGPT programını "kitlesele ölçekte sistematiik hırsızlığa" dayanan "büyük bir ticari girişim" olarak nitelendirdiler.

Yazarlar Birliğı tarafından organize edilen davada David Baldacci, Sylvia Day, Jonathan Franzen ve Elin Hilderbrand gibi isimler de yer aldı. Dosyada yazarlar, OpenAI'nin eserlerini "toptan, izinsiz veya bedelsiz" kopyaladığını ve bunlarla sohbet robotunu beslediğini ifade ettiler.

Bunu yaparken, ChatGPT'nin işlerinden geçimlerini sağlama yeteneklerini tehlikeye attığını, ayrıca şirketin içerik için bir lisans ücreti ödemesi gerektiğini belirttiler.

Mahkeme dosyasında yer alan; "yapay zeka sohbet robotlarının kullanımının, şirketlerin ve yazarların çalışmalarını temsil eden, taklit eden, özetleyen veya başka kelimelerle ifade eden materyaller oluşturmasına olanak tanıdığı ifadeleri, etik ve hukuki ihlallerin, farklı sektörlerde özellikle de akademi de çok daha görünür ve olası olacağını düşünmemize yol açmaktadır.

Yapay zeka teknolojisine iletilen birkaç kelimenin, birkaç sayfalık bir ödevde, makale veya kitap bölümü taslağına dönüşebilmesi, akademi deki intihal problemlerini derinleştirebilir.

Sosyal medyadan (X platformundaki Akademik Ahlak gibi) gördüklerimiz ve kendi tecrübelerimiz, özellik öğrenci ödevlerinin yapay zeka vasıtasıyla kalem dahi oynatılmadan oluşturulabildiğini göstermektedir.

Kanadalı yapay zeka uzmanı ve akademisyen George Veletsianos'un, "bu programların teknik açıdan orijinal metinler ürettiğini ve bu yüzden intihal algoritmalarına yakalanmadığını" ifade etmesi ise başka bir etik probleme ışık tutmaktadır. Çünkü kimsenin görmediği hırsızlık da teknik olarak etik ihlali sayılamaz.

DANİMARKA VE DİLDE CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Danimarka, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli bir adım atarak ülkenin resmi dilinde yer alan cinsiyetçi ifadeleri kaldırarak Danimarka yazım sözlüğü olan Retskrivningsordbogen'e toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı yeni kelimeler ekliyor.

Danca'da kelime sonuna eklenen "-mand" eki kelimeyi erkek olarak nitelerken kadın cinsiyetini nitelemek için "-kvinde" eki kullanılıyor. Kimi sözcüklerin kadınlar için de geçerli olup sadece "-mand" ekiyle bitmesi, yine kimi sözcüklerin "-kvinde" ekiyle bitmesine rağmen sadece kadınları kapsamaması toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile örtük şekilde ilişkili bir durum. Batı dillerinde kelimelerin kadın ya da erkek cinsiyetine sahip olması, genellikle kadına ve erkeğe yüklenen toplumsal anlamla ilişkili oluyor. Dil, tek başına anlam dünyamızı şekillendirmemekle beraber, mevcut eşitsizliğinin toplumun kılcallarına işlemesi ve meşrulaşması açısından önemli bir araç. Dilde cinsiyet eşitliğinin sağlanması ise bu bakımdan önemli bir adım niteliğinde.

Uygulama, Danimarka Dil Konseyi'nin 12 yıllık çalışmalarının sonucu. Buna göre çoğunlukla pejoratif anlamda kullanılan "kariyer kadını" teriminin erkek eşdeğeri, "karrieremand" (kariyer erkeği) olacak. Yine sadece erkek anlamı bulunan "finansör" kelimesinin kadın eş değeri olan finanskvinde (kadın finansör) terimi sözlükte yer alacak. Tüccar anlamına gelen "handelsmand" sözcüğünün de kadın versiyonu "handelskvinde" şeklinde sözlükte yer alacak. Arasında pigerne fjantede rundt (kızlar dalga geçiyor) ve han er anklaget for uagtsomt manddrab (kasıtsız adam öldürmeyle suçlanıyor) gibi cinsiyetlendirilmiş kimi ifadeler de sözlükten kaldırılacak.

Tüm bunlara karşın, Dil Konseyinden gelen açıklamada, sonu "-mand" ile biten bazı kelimelerin cinsiyet üstü anlam kazanması nedeniyle değiştirilemeyeceği de söylendi. Bu durum, İngilizcede erkek anlamına gelen "man" kelimesinin aynı zamanda insan anlamına da gelmesine benzetilebilir, ki insan ve erkeğin aynı anlama gelmesi kadınların insan kabul edilmediği yüzyıllar göz önüne alındığında pek de tesadüf görülemez.

Elbette değişiklik, BM'nin 2030 yılına kadar kadınlar için eşitliğin sağlanmasını da içeren küresel hedeflerinden bağımsız değil. Dilin tek başına, tüm toplumsal yapıyı değiştirmesinin mümkün olmadığı ise aşikar. Ancak Danimarka'nın attığı bu adım, toplumsal cinsiyet eşitliği noktasında radikal bir değişiklik niteliği taşımanın yanında örnek de teşkil ediyor. Yine de mevcut değişikliğin sözlükte unutulmaması, günlük hayatta, resmi yazışmalarda ve akademide kullanımının yaygınlaştırılması da gerekiyor.

Kaynak: <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/23/danish-dictionary-to-weed-out-gender-stereotypes>

TÜRKİYE VE YÜZLERİ BUZLANAN KADINLAR

Kadın cinayetleri, kadına yönelik şiddet, ayrımcılık ve taciz Türkiye'de uzun yıllardır çözülmeyi bekleyen bir sorun. Ancak bu ayrımcılık, özellikle İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılmasından bu yana kadın düşmanlığı boyutunun bir parçası haline gelmiş durumda.

Kadınlar haklarını aradıkça karşı saldırganlık artarken, bir yandan da mevcut eşitsizlik biyolojik farklara indirgenerek "doğanın kanunu" gibi argümanlarla meşrulaştırılmaya çalışılıyor.

Geçtiğimiz günlerde Konya Karatay'da hafızlık diploması alan kadınların fotoğrafı, sosyal medyada yüzleri buzlanarak paylaşıldı. Fotoğraf karesine tepki yağarken Konya İl Müftülüğü konudan haberinin olmadığını söyledi. Bu ve benzeri konular yeni gelişmeler değil. Söz konusu anlayış Türkiye'de yukarı doğru ivmelenmeye devam ediyor.

Kaynak: <https://www.sozcu.com.tr/2023/gundem/muftuluk-kadinlarin-yuzunu-buzladi-7810967/>

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ (AREL USAM)

İLETİŞİM:

Prof. Dr. Oktay BİNGÖL, Müdür, oktaybingol@arel.edu.tr, 0850 850 27 35-1622

Dr. Öğr. Üyesi Selma ŞEKERCİOĞLU BOZACIOĞLU, Müdür Yrd. selmasekercioglu@arel.edu.tr, 0850 850 27 35- 1623

Dr. Yunus KARAAĞAÇ, Stratejik Araştırmalar Uzmanı, yunuskaraagac@arel.edu.tr 0850 850 27 35-1647

Sinem KARATAŞ, İdari İşler Uzmanı, sinemkaratas@arel.edu.tr, 0850 850 27 35-1648

BU SAYIYA KATKI SUNANLAR

Doç. Dr. Aylin ERDOĞDU, Küresel Ekonomik Görünüm: Yüksek Enflasyon, Düşük Büyüme, OECD'nin Ara Dönem Raporu

Arş. Gör. Elif ÜÇERLİ, Bölgesel ve Küresel Toplumsal Cinsiyet Görünümü

ADRES:

Turkoba Mahallesi Ergüvan Sokak No:26 / K 34537

Tepekent – Büyükçekmece

İstanbul-Türkiye

arelusam@arel.edu.tr

arelusam01@gmail.com